

КОНЦЕПЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

ДАНЕЛІЯ Онисе Сілованович, аспірант відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України

Рецензент: **ГРІНЕНКО Олена Олексіївна**, доктор юридичних наук

THE CONCEPT OF A LEGAL ENTITY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN LAW

The article investigates the doctrinal and statutory approaches to understanding the legal nature and content of the concept of legal entity in the corporate law of the EU and Member States. Special attention is paid to the legal regulation of establishment and activities of legal entities (companies) in the EU law.

Keywords: legal entity, corporate legislation, companies, corporate governance, approximation of legislation etc.

Концепция юридического лица в контексте европейского права

В статье исследуются доктринальные и нормативные подходы к пониманию юридической природы и содержания концепции юридического лица в корпоративном праве ЕС и государств-членов ЕС. Особое внимание уделяется правовому регулированию создания и деятельности юридических лиц (компаний) в праве ЕС.

Ключевые слова: юридическое лицо, корпоративное законодательство, компании, корпоративное управление, адаптация законодательства и т.д.

У статті досліджуються доктринальні та нормативні підходи до розуміння юридичної природи та змісту концепції юридичної особи в корпоративному праві ЄС та держав-членів ЄС. Особлива увага приділяється правовому регулюванню створення та діяльності юридичних осіб (компаній) в праві ЄС.

Ключові слова: юридична особа, корпоративне законодавство, компанії, корпоративне управління, адаптація законодавства тощо.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження, насамперед, обумовлюється тим, що за Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р.¹ (далі — Угода

1 Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/984_011

про асоціацію), наша держава взяла на себе обов'язок адаптувати своє законодавство до законодавства ЄС у пріоритетних сферах, до яких віднесено й законодавство про компанії (тобто корпоративне законодавство).

Угода про асоціацію за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом. Вона визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних реформ в Україні, які за предметно-тематичними напрямками можна розподілити: на політичну частину, економічну частину та загальні і інституційні положення². Угода передбачає регулювання певних аспектів міжнародного співробітництва за окремими галузями, у тому числі, й в сфері корпоративного управління.

Слід зазначити, що у роботах переважної більшості вітчизняних науковців звертається увага на необхідність приведення законодавства України у відповідність з європейськими правовими стандартами. Проте, слід констатувати, що наразі практично відсутні ґрунтовні наукові праці, яка б містили комплексний порівняльно-правовий аналіз концепції «юридичної особи» в контексті корпоративного права ЄС та України з визначенням чітких пропозицій щодо адаптації. Більшість дослідників, звертаючись до джерел європейського права, не завжди враховують, що саме зараз на рівні ЄС відбувається процес фундаментального реформування корпоративного права. Правові акти ЄС (директиви, регламенти), які обираються за взірць правового регулювання, у сучасній Європі зазнають суттєвої критики, оскільки внаслідок своєї застиглості, незмінності протягом десятиріччя вони, фактично, перетворилися на гальма для розвитку підприємництва.

Регулювання створення компаній в межах ЄС позитивно відбулось на території всіх країнах-членах. Хоча, триваюча розбіжність між правовими системами, відбивається в нездатності держав-членів досягти згоди по ряду ключових умов, які вимагаються від новостворюваних компаній, що, в свою чергу, ускладнює процеси заснування³.

Потребують також вивчення і процеси реформування корпоративного законодавства, що відбуваються в державах-членах ЄС на внутрішньодержавному рівні. Особливо цікавим у цьому контексті є законодавство Фран-

2 Костилен О.М. Перспективнее планування законодавчої діяльності Верховної Ради України в контексті поетапного введення в дію Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. //Законодавча діяльність Верховної Ради України: стратегія планування в умовах європейської інтеграції. — К.: Інституту законодавства Верховної Ради України, 2015. — 225 с. — С. 59–62.

3 Товкун І.М. Законодавче регулювання корпоративних відносин у Європейському Союзі // Форум права. — 2013. — № 3. — С.657–665. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5152/1/Tovkun.pdf>

ції, Німеччини, оскільки саме в цих державах реформи отримали найбільш масштабного характеру. Таким чином, приведення вітчизняного корпоративного законодавства у відповідність із сучасними європейськими стандартами дозволить значно поліпшити загальний інвестиційний клімат в Україні, створить умови для залучення іноземних і вітчизняних інвестицій, сприятиме виходу бізнесу з тіньової сфери й запобігатиме витоку капіталу за кордон.

Метою цієї статті є здійснити комплексний аналіз концепції юридичної особи в контексті права ЄС та держав-членів ЄС.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Аналіз процесу створення компаній в корпоративному законодавстві ЄС проводиться в наукових роботах таких вітчизняних та зарубіжних авторів, як: І.А. Березовська, В. А. Васильєва, О. М. Вінник, О. М. Загребельний, О.О. Дубовицька, В.І. Муравйов, О.Р. Кібенко К. Кроз, Н. Бурне та інших.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж досліджувати юридичну природу та зміст інституту юридичної особи в контексті європейського корпоративного права, насамперед, слід визначити зміст, власне, самого терміну «юридична особа». У цьому зв'язку слід зазначити, що майже кожний учений з відомим іменем розробив власну теорію юридичних осіб. Тим часом вичерпної відповіді на запитання, що таке «юридична особа», в юридичній науці поки що не знайдено⁴. На думку Н. В. Козлової, інститут юридичної особи як сукупність правових норм, що регулюють процес виникнення, функціонування й припинення юридичних осіб, сформувався в західноєвропейському праві у другій половині XIX ст. Становлення й розвиток цього інституту відбувалися під впливом почасти римського права, почасти християнської теології, а пізніше — німецької класичної філософії, з врахуванням об'єктивно складної економічної й політичної ситуації⁵.

Загальноновизнано, зазначає вище цитований автор, що юридична особа є суб'єктом права, як і особа фізична. Проте, чи можна стверджувати, що юридична особа є реально існуючим суб'єктом, самостійним учасником правовідносин, що володіє власною волею? Сама термінологія, яка використовується для позначення юридичної особи в різних правових системах, дає привід засумніватися в цьому: містична особа, фіктивна особа, штучна особа (*artificial person*), моральна особа (*personne morale, persona moralis*), але найчастіше — юридична особа (*legal person, juridical person, Juristische Person, personne juridique, personne civile and etc.*). У країнах англо-американського права прийняті терміни компанія (*company*), корпорація (*corporation*). Росій-

4 Козлова Н.В. Понятие и сущность юридического лица. Очерк истории и теории [Текст]: Учебное пособие / Н.В. Козлова. — М. : Статут, 2003. — с. 18, 17.

5 Козлова Н.В. Понятие и сущность юридического лица. Очерк истории и теории [Текст]: Учебное пособие / Н.В. Козлова. — М. : Статут, 2003. — с. 18, 17.

ський термін юридична особа запозичений з німецького права⁶.

Узгодження законодавства у сфері права компаній, або права господарських товариств є одним із головних завдань гармонізації законодавства ЄС. На думку Європейської Комісії право компаній «можна вважати головним підмурком усієї ринкової економіки»⁷.

Як відомо, під «корпоративним правом ЄС», слід розуміти систему правових норм, що містяться в актах вторинного законодавства ЄС і спрямовані на регулювання відносин, що виникають у зв'язку зі створенням, діяльністю та припиненням юридичних осіб, шляхом: а) встановлення вимог або рекомендацій по запровадженню в державах — членах ЄС узгодженого правового регулювання; б) прямого регулювання зазначених відносин⁸. Основним механізмом реалізації корпоративного права виступають джерела вторинного права — директиви, які приймаються на основі §2 ст. 44 Договору про ЄС в контексті свободи заснування⁹. Згадана свобода застосовується і до юридичних осіб, які є комерційними організаціями, які визнані суб'єктами права ЄС. Відповідно до ст. 48 Договору про ЄС торговельні товариства, створені у відповідності до законодавства однієї з держав-членів, користуються свободою самостійної економічної діяльності так само, як і громадяни ЄС.

6 На цю обставину звертав увагу Г.Ф. Шершеневич. За його словами, вже у той час (початок ХХ ст.) був відомим термін «юридична особа», прийнятий німецьким законодавством. У романських законодавствах під впливом французької літератури був прийнятий термін «моральна особа» — *personne morale*, тому що із цим виразом поєднується уявлення про все, що виходить за межі фізичного. Цей термін потрапив й у швейцарське цивільне укладення в його французькому тексті. В англійському праві був розповсюджений термін «штучна особа» (*artificial person*). Російське законодавство того періоду для позначення того ж поняття користувалося зовсім невідповідним терміном «стан осіб». У судовій же й адміністративній практиці термін «юридична особа» був загальноприйнятим // Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. — Т. 1. / Г.Ф. Шершеневич. — М. : Статут, 2005. — 461 с.

7 Європейська Комісія, Біла Книга Підготовка Асоційованих країн Центральної та Східної Європи до внутрішнього ринку Союзу, Брюсель, 10.05.1995, COM(95) 163 final/2. — С. 4. (далі — «Біла книга»). Європейська Рада у грудні 1994 року представила Білу Книгу підготовки асоційованих країн Центральної та Східної Європи до інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу, яка містить індикативну програму вирівнювання законодавства країн Центральної та Східної Європи у сфері внутрішнього ринку. Біла Книга передбачає, що ці країни встановлюють пріоритети з метою інкорпорувати право Спільноти. Так звані «Білі Книги» є інструментами, що містять політичні вимоги загального характеру з зазначенням способів, методів та строків імплементації.

8 Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : Дис... доктора юрид. наук : 12.00.04 — господарське право; господарсько-процесуальне право. — Харків, 2006. — 527 с.

9 Право Європейського Союзу: учеб. / под ред. С. Ю. Кашкина. 3-е изд. М.: Юрайт, 2010. с. 133.

Коло суб'єктів права ЄС визначають Договори про створення ЄС та функціонування ЄС, рішення Суду ЄС. Більшість положень Договору про функціонування ЄС мають своїми адресатами держави-члени, ЄС, фізичні та юридичні особи. Це стосується, насамперед, положень статей 28–66 Договору про функціонування ЄС, які регулюють основні свободи спільного ринку і закріплюють права і обов'язки всіх суб'єктів права Євросоюзу. При цьому положення статей 28, 30, 45, 63 мають пряму дію¹⁰.

Статті 258, 259, 260, 263, 265, 266 Договору про функціонування ЄС встановлюють умови звернень з позовами до Суду ЄС інститутів ЄС, держав-членів, фізичних і юридичних осіб. Тим самим усі вони отримують відповідні права і обов'язки і можуть реалізувати свою правосуб'єктність шляхом звернення до Суду ЄС. Передбачені у ст. 288 Договору про функціонування ЄС акти інститутів ЄС (регламенти, директиви, рішення) можуть створювати права і обов'язки для всіх суб'єктів права ЄС.

Стаття 47 Договору про ЄС та ст. 335 Договору про функціонування ЄС визначають правосуб'єктність Союзу. Зокрема, ст. 47 виголошує, що Союз має правосуб'єктність. А у ст. 335 йдеться про те, що у кожній з держав-членів співтовариство користується найширшою правоздатністю, яку мають юридичні особи згідно із національними законодавствами; воно може, зокрема, придбавати чи відчужувати рухоме або нерухоме майно, виступати стороною в судових слуханнях¹¹.

1. Аналізуючи питання правового регулювання таких суб'єктів як юридичні особи в контексті норм права ЄС, необхідно виокремити основні принципи такого регулювання відповідно до положень Договору про ЄС: забезпечення свободи заснування юридичних осіб, а також зняття перешкод на шляху відкриття філій, представництв та дочірніх товариств на території будь-якої держави-члена на умовах національного режиму даної держави;
2. встановлення єдиних мінімальних вимог до юридичних осіб, насамперед надання однакового захисту на всій території Європейського Союзу учасникам і кредиторам юридичних осіб;
3. полегшення діяльності транс'європейських компаній за допомогою зняття бар'єрів, що впливають з відмінностей, що існують між національними правовими системами;
4. заохочення співпраці між юридичними особами різних держав-членів всіх сферах економічної діяльності.

Слід зазначити, що процес гармонізація корпоративного права на наднаціональному рівні почався одразу після створення Єдиного Економічного Співтовариства, невдовзі після підписання Римського договору. Тоді на почат-

10 Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. — К.: Юрінком Інтер, 2011. с. 55

11 Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова... с. 56

ку 60-х років ХХ століття основними причинами необхідності гармонізації корпоративного права були: по-перше, істотні розходження в корпоративному праві окремих держав розглядалися як перешкоди для створення спільного внутрішнього ринку; по-друге, створення вільного економічного простору могло привести до конкуренції законодавств держав-членів Співтовариства, у результаті чого в державах з найбільш ліберальним корпоративним законодавством створювалася б основна маса товариств¹². Саме остання і була основною підставою для проведення гармонізації з точки зору держав-членів. Наприклад, Франція, законодавство якої містить найбільш жорсткі вимоги до товариств, активно наполягала на необхідності запровадження мінімальних стандартів у корпоративне законодавство усіх держав-членів для запобігання процесу витоку капіталу. В той час Франція мала на увазі передусім, Голландію, корпоративне законодавство якої тоді було дуже ліберальним у порівнянні із законодавством Франції. В 1962 р. Рада ЄЕС схвалила Загальну програму зняття перешкод щодо свободи заснування, яка передбачала низку заходів щодо проведення гармонізаційного процесу корпоративного права в державах-членах¹³. Основним гармонізаційним інструментом корпоративного права держав-членів стали директиви. Сьогодні зберігається тенденція пріоритетності директив, як основному джерелу уніфікації національних законодавств, адже директиви є більш гнучким і м'яким способом правового регулювання, порівняно, наприклад, із регламентами. Застосування такого способу є більш доцільним тоді, коли в рамках розвитку права ЄС спостерігається загальна тенденція від більш загального регулювання в Договорі про ЄС до його деталізації, глибшої спеціалізації та постійному коригуванні.

Основними директивами в корпоративному регулюванні діяльності юридичних осіб на території ЄС є такі:

1. Перша директива 2009/101/ЄС про координацію гарантій, які вимагаються в державах-членах від господарських товариств у значенні другого абзацу статті 48 Договору про функціонування ЄС для захисту інтересів їх учасників та третіх осіб, з метою зробити ці гарантії еквівалентними¹⁴, або, як її коротко називають, Директива про гласність, за-

12 Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : Дис... доктора юрид. наук : 12.00.04 — господарське право; господарсько-процесуальне право. — Харків, 2006. — 527 с.

13 General Program For The Abolition Of Restrictions On Freedom Of Establishment // OJ 2, 15.01.1962

14 Directive 2009/101/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on coordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and third parties, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 48 of the Treaty, with a view to making such safeguards equivalent (Text with EEA relevance) / OJ L 258, 1.10.2009

мінила собою Директиву (68/151/ЕЕС)¹⁵, прийняту в 1968 р.;

2. Друга директива Ради від 13 грудня 1976 р. про узгодження гарантій, які вимагаються від товариств у розумінні пункту другого статті 58 Договору, з метою захисту інтересів учасників та третіх осіб, з огляду на створення акціонерних товариств, збереження та зміни капіталу, з метою забезпечення рівності застосування таких гарантій регулює питання формування, підтримки і зміни капіталу акціонерних товариств, розкриття інформації у внутрішніх документах акціонерних товариств (щодо акцій та капіталу товариств)¹⁶. В 2012 р. Друга директива була оновлена Директивою 2012/30/ЄС¹⁷;
3. Третя директива Ради від 9 жовтня 1978 року про злиття акціонерних товариств, що базується на статті 54 (3) (g) Договору визначає основні принципи, що повинні застосовуватися при злитті товариств¹⁸;
4. Четверта директива Ради від 25 липня 1978 року про річну фінансову звітність певних видів товариств, що базується на статті 54 (3) (g) Договору містить вимоги до річної фінансової звітності товариств¹⁹;
5. Шоста директива Ради від 17 грудня 1982 року про поділ акціонерних товариств, що базується на статті 54 (3) (g) Договору регулює питання поділу товариств²⁰;
6. Сьома Директива Ради від 13 червня 1983 року про консолідовану звітність, що базується на статті 54 (3) (g) Договору передбачає необхід-

15 Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the annual accounts of certain types of companies // OJ L 222, 14.08.1978

16 Second Council Directive 77/91/EEC of 13 December 1976 on coordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 58 of the Treaty, in respect of the formation of public limited liability companies and the maintenance and alteration of their capital, with a view to making such safeguards equivalent // OJ L 026, 31.01.1977

17 Directive 2012/30/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on coordination of safeguards which, for the protection of the interests of members and others, are required by Member States of companies within the meaning of the second paragraph of Article 54 of the Treaty on the Functioning of the European Union, in respect of the formation of public limited liability companies and the maintenance and alteration of their capital, with a view to making such safeguards equivalent Text with EEA relevance // OJ L 315, 14.11.2012

18 Third Council Directive 78/855/EEC of 9 October 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty concerning mergers of public limited liability companies // OJ L 295, 20.10.1978, p.36.] В 2011 р. Третю директиву замінила Директива 2011/35/ЄС [Directive 2011/35/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 concerning mergers of public limited liability companies Text with EEA relevance // OJ L 110, 29.4.2011

19 Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the annual accounts of certain types of companies // OJ L 222, 14.08.1978

20 Sixth Council Directive 82/891/EEC of 17 December 1982 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty, concerning the division of public limited liability companies // OJ L 378, 31.12.1982

ність представлення консолідованої фінансової звітності товариствами, що входять до групи²¹;

7. Восьма Директива від 10 квітня 1984 року щодо затвердження осіб, відповідальних за проведення обов'язкового аудиту документів бухгалтерського обліку, що базується на статті 54 (3) (g) Договору містить мінімальні вимоги, які мають бути встановлені державами-членами до професійної кваліфікації аудиторів²²;
8. Десята директива 2005/56/ЄС від 26 жовтня 2005 року про транскордонне злиття товариств з обмеженою відповідальністю передбачає порядок злиття товариств, які мають зареєстроване місцезнаходження у різних країнах ЄС²³;
9. Одинадцята директива Ради від 21 грудня 1989 року про вимоги щодо розкриття інформації філіями, що відкриті у державі-члені товариствами певних видів, що регулюються правом іншої держави містить вимоги щодо розкриття інформації відокремленими підрозділами іноземних товариств²⁴;
10. Дванадцята директива Ради від 21 грудня 1989 року про товариства з обмеженою відповідальністю з єдиним учасником щодо легітимації в рамках ЄС одноособових товариств з обмеженою відповідальністю²⁵. В 2012 р. Рада прийняла нову Директиву 2009/102/ЄС, яка замінила Дванадцяті²⁶;
11. Директива Європейського парламенту та Ради 2004/25/ЄС від 21 квітня 2004 року про публічні офerti і придбання встановлює загальні правила щодо зміни контролю над акціонерними товариствами при придбанні їхніх акцій зовнішніми інвесторами²⁷.

21 Seventh Council Directive 83/349/EEC of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on consolidated accounts // OJ L 193, 18.07.1983

22 Eighth Council Directive 84/253/EEC of 10 April 1984 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the approval of persons responsible for carrying out the statutory audits of accounting documents // OJ L 126, 12.05.1984

23 Directive 2005/56/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on cross-border mergers of limited liability companies (Text with EEA relevance) // OJ L 310, 25.11.2005

24 Eleventh Council Directive 89/666/EEC of 21 December 1989 concerning disclosure requirements in respect of branches opened in a Member State by certain types of company governed by the law of another State // OJ L 395, 30.12.1989

25 Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on single-member private limited-liability companies // O L 395, 30.12.1989

26 Directive 2009/102/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 in the area of company law on single-member private limited liability companies (Text with EEA relevance) // OJ L 258, 1.10.2009

27 Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on takeover bids // OJ L 142, 30.04.2004

Крім зазначених вище директив Єврокомісією розроблялися проекти П'ятої (щодо питань управління акціонерним товариством), Дев'ятої (щодо правового статусу акціонерних товариств, що входять до складу групи), а також Чотирнадцятої директиви (про переведення зареєстрованого місцезнаходження товариства з однієї держави у іншу без втрати ним правосуб'єктності)²⁸.

Оскільки процес гармонізації нормативного регулювання корпоративної сфери показав свою неефективність, ЄС створив другий альтернативний інструмент — наднаціональні (європейські) юридичні особи, тобто єдині організаційно-правові форми в масштабах всього Євросоюзу. Такі юридичні особи не обмежені територіальними кордонами окремих держав, можуть без будь-яких перешкод і обмежень поширювати свою діяльність на всю територію країн ЄС і підкорятися єдиним правилам регулювання²⁹. Такі європейські комерційні організації здатні вільно розмішувати центри своєї підприємницької діяльності в рамках усього Євросоюзу. Регулювати діяльність таких структур за допомогою директив було б складно, адже гармонізоване директивами право залишається національним правом, і його дія обмежується територією держави-члена. Тому правовою формою для створення наднаціональних організаційно-правових форм компаній через юридичну природу стали регламенти³⁰.

Вбачається доцільним проаналізувати які ж саме види наднаціональних юридичних осіб існують в ЄС та у чому полягають їхні основні особливості.

До основних таких регламентів ЄС відносяться: Регламент Ради (ЄЕС) №2137/85 від 25 липня 1985 року про Європейське об'єднання з економічних інтересів (EEIG) (ЄОЕІ)³¹; Регламент Ради (ЄС) №2157/2001 від 8 жовтня 2001 про Статут європейського товариства (SE) (ЄТ)³²; Регламент Ради (ЄС) №1435/2003 від 22 липня 2003 року про Статут європейського кооперативного товариства (SCE) (ЄКТ)³³.

Першим наднаціональним правовим утворенням стало — Європейське об'єднання з економічних інтересів (далі — ЄОЕІ) (European Economic

28 Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : Дис... доктора юрид. наук : 12.00.04 — господарське право; господарсько-процесуальне право. — Харків, 2006. — 527 с.

29 Асосков А.В. Правовые формы участия юридических лиц в международном коммерческом обороте. — М.: Статут, 2003. — 349 с.

30 Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. — К.: Юрінком Інтер, 2011. с. 332

31 Council Regulation (EEC) No 2137/85 of 25 July 1985 on the European Economic Interest Grouping (EEIG) // OJ L 199, 31.07.1985

32 Council Regulation (EC) No 2157/2001 of 8 October 2001 on the Statute for a European company (SE) // OJ L 294, 10.11.2001

33 Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE) // OJ L 207, 18.08.2003

Interest Grouping) — організаційно-правова форма здійснення господарючими суб'єктами спільної діяльності. Мета створення ЄОЕІ — сприяти діяльності його учасників, а функції об'єднання є суто допоміжними. Європейське об'єднання не має права самостійно отримувати прибуток, а його діяльність повинна бути безпосередньо пов'язана з предметом діяльності його членів. В українському праві ЄОЕІ відповідає термін асоціація (спілка). Найчастіше у вигляді ЄОЕІ можуть бути спільні дослідницькі проекти, транспортні об'єднання, спільна участь у конкурсах тощо. Кількість створених ЄОЕІ порівняно невелика.

Питання, не передбачені Регламентом № 2137/85, регулюються законодавством держави, в якій було зареєстровано об'єднання і в якій воно має юридичну адресу (ст. 2). До компетенції національного законодавства Регламентом віднесено ряд питань, зокрема право держав-членів: 1) визнати або не визнати об'єднання юридичною особою; 2) заборонити тим чи іншим категоріям юридичних і фізичних осіб бути учасниками об'єднання; 3) обмежити число учасників тощо. Норми національного законодавства про компанії держав-членів ЄС застосовуються також при регулюванні виключення і виходу учасників зі складу об'єднання, ліквідації і банкрутства об'єднання, соціальних і трудових питань, а також питань участі найманих працівників в управлінні товариством, проблем інтелектуальної власності. Учасниками ЄОЕІ можуть бути як компанії, так і фізичні особи, а принаймні два його члени повинні бути зареєстровані в різних державах-членах. Створення об'єднання відбувається шляхом укладення договору між його учасниками і подальшої його реєстрації в державі-члені. Установчий договір ЄОЕІ підлягає реєстрації в державі його місцезнаходження, при цьому юридична адреса об'єднання повинна знаходитись на території Євросоюзу³⁴.

До позитивних сторін Об'єднання можна віднести те, що його діяльність підпорядковується переважно праву Євросоюзу, а процедура його створення і реєстрації досить проста. Негативними сторонами є необмежена і солідарна відповідальність учасників, а також те, що діяльність ЄОЕІ може мати лише допоміжний характер стосовно діяльності компаній-членів, воно не може займатися будь-яким новим видом діяльності та не повинне мати на меті отримання прибутку³⁵.

Другим видом наднаціональної юридичної особи є Європейське товариство або Європейська компанія (ЕТ або ЄК) (фр. Société Européenne, англ. European Company). Потреба у європейському товаристві обумовлювалась тим, що незважаючи на досягнутий прогрес у зближенні правових систем держав — членів ЄС, правове регулювання європейського бізнесу як і раніше залишалось

34 Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. — К.: Юрінком Інтер, 2011. с. 336

35 Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. — К.: Юрінком Інтер, 2011. с. 336

на національному, внутрішньодержавному рівні. Це істотно ускладнювало роботу великих товариств, що мали численні дочірні товариства й філії на території різних країн ЄС. Великий бізнес давно втратив національний характер і мав потребу у виникненні нових «наднаціональних» правових утворень.

В 1970 р. Єврокомісія розробила перший проект Регламенту про європейське акціонерне товариство з обмеженою відповідальністю, а через 5 років — другий варіант. Тільки через більше ніж десять років Регламент був схвалений Європейським парламентом (4 вересня 2001 р.) та затверджений Радою ЄС (8 жовтня 2001 р.)³⁶.

Для створення Європейського товариства потрібно, щоб всі засновники юридичної особи були створені відповідно до законодавства держав-членів, зареєстровані у відповідних державах і їх головні офіси знаходилися на території Європейського Союзу. Крім того, для надання ЄТ європейського характеру його засновники повинні бути зареєстровані, принаймні, у двох різних державах-членах або повинні мати впродовж двох років дочірнє товариство або філію в іншій державі-члені.

Загальноєвропейський характер ЄТ підкреслюється тією вимогою, що його найменування незалежно від того, якою мовою воно наводиться, повинно містити аббревіатуру SE (Societas Europaea). Регламент передбачає значний мінімальний статутний капітал: не менше 120 тис. євро. Європейське акціонерне товариство має бути зареєстроване за місцем знаходження, причому юридична адреса ЄАО повинен збігатися з місцем знаходження головного офісу. Унікальною властивістю ЄТ, яка виділяє його з кола національних юридичних осіб, є можливість перенесення свого місцезнаходження (зареєстрованого офісу) з однієї держави ЄС в іншу в порядку, визначеному ст. 8 Регламенту, не втрачаючи при цьому своєї правосуб'єктності³⁷.

Товариству на вибір пропонується однорівнева, дво- чи трирівнева структура органів управління. Засновники товариства можуть самі обрати тип внутрішньої організації суспільства, обравши між дворівневою (без окремої ради директорів) і трирівневою системою управління. Статус найманого персоналу ЄТ визначається Директивою Ради 2001/86/ЄС від 8 жовтня 2001 року, що доповнює Статут Європейського товариства стосовно залучення працівників³⁸.

Останнім видом наднаціональної юридичної особи за європейським правом є Європейський кооператив (ЕК) (лат. — Societas Cooperativa Europea, SCE),

36 Кібенко О.Р. Сучасний стан та перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : Дис... доктора юрид. наук : 12.00.04 — господарське право; господарсько-процесуальне право. — Харків, 2006. — 527 с.

37 Право Европейского Союза: учеб. / под ред. С. Ю. Кашкина. 3-е изд. М.: Юрайт, 2010. с. 135

38 Council Directive 2001/86/EC of 8 October 2001 supplementing the Statute for a European company with regard to the involvement of employees // OJ L 294, 10.11.2001

заснування та діяльність якого регулюється Регламентом про Європейський кооператив № 1435/2003³⁹, що доповнюється Директивою № 1435/2003 про участь працівників в управлінні Європейським кооперативом (ЄК). Основна мета ЄК — задоволення потреб його учасників та сприяння їх господарській чи соціальній діяльності. Засновниками ЄК можуть бути: 1) фізичні особи; 2) фізичні особи і створені в ЄС компанії будь-якої організаційно-правової форми, в тому числі юридичні особи публічного права та юридичні особи. В перших двох випадках засновників повинно бути не менше п'яти, в останньому — достатньо двох засновників, які в кожному випадку повинні бути принаймні з двох держав-членів. За своєю природою ЄК є товариством, статутний капітал якого поділений на внески. Мінімальний статутний капітал ЄК повинен становити 30 тисяч євро. Відповідальність його учасників обмежена їх внесками.

Крім уже наявних форм наднаціональних компаній, Єврокомісія розробила декілька нових видів наднаціональних правових утворень, діяльність яких має сприяти реалізації завдань Євросоюзу як у галузі розвитку торгівлі, так й в галузі соціальної політики. Йдеться про розроблені проекти статутів таких юридичних осіб, як Європейська асоціація та Європейське товариство взаємного кредитування. Готується також проект Європейського приватного товариства — наднаціональної організаційно-правової форми для малого й середнього бізнесу. Однак, з огляду на попередню практику розробки нових наднаціональних компаній можна прогнозувати, що узгодження та запровадження зазначених проектів потребуватиме значних зусиль та тривалого часу⁴⁰.

Висновки та пропозиції. Таким чином, корпоративне право продовжує зазнавати фундаментальних змін в державах-членах ЄС, адже всі вони взяли на себе зобов'язання реформувати національне законодавство згідно з вимогами права ЄС. Головною тенденцією останніх реформ права компаній є ініціативи з підвищення ефективності корпоративного управління. На нашу думку, пропозиції щодо розвитку корпоративного законодавства України в контексті адаптації корпоративного законодавства України повинні фокусуватися на формуванні основних правил, чіткому визначенні повноважень органів управління компанії, а також адміністративних і судових органів. Такий підхід дозволить підвищити передбачуваність умов розвитку корпоративних відносин. Вбачається, що на сучасному етапі розвитку економіки України адаптація вітчизняного корпоративного законодавства до загальновизнаних європейських норм є однією з основних передумов досягнення привабливості корпоративного сектору України для інвесторів.

39 Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE) //OJ L 207 , 18.08.2003

40 Право Европейского Союза: учеб. / под ред. С. Ю. Кашкина. 3-е изд. М.: Юрайт, 2010. с. 136